

*Det romerske imperium ca. år 100 e.Kr.
Romerrigets maksimale udstrækning.
Romerne var blevet besejret af germanerne i Teuto-
burger-skoven år 9. e.Kr., og ekspansionen dermed
stoppet i denne retning, men erobring af det ger-*

*manske område havde kun haft lav prioritet. Sét fra
en romersk synsvinkel var det germanske område al-
ligevel kun af ringe værdi – det lå for langt væk fra
Middelhavet og Rom, og desuden var indbyggerne
uciviliserede og klimaet ugunstigt.*

natet og folkeforsamlingen, idet han dog i sine hænder samlede alle de vigtigste magt-funktioner – pontifex maximus, folketribun, konsul, princeps (senatets førstemand), imperator (øverste hærfører). I overensstemmelse med gammel romersk tankegang ønskede Augustus snarere at blive opfattet som romernes patron end som en orientalsk hersker. Senere kejsere skulle dog komme på andre tanker på dette punkt.

Storbyen Rom

Kejsertidens Rom var en kæmpeby. På sit højeste boede der 1.5 millioner mennesker i Rom, og det gjorde Rom til verdenshistoriens hidtil største by. Der skulle gå mere end

1500 år, før Europa igen fik en storby på denne størrelse.

De forskellige kejsere satte deres præg på storbyen med omfattende og prægtige byggerier af paladser, templer, sportsanlæg, badeanstalter, akvædukter, monumenter og kejserterve i tilknytning til Forum Romanum.

Byggerierne havde flere formål. De kastede glans over kejseren, de forøgede romernes komfort, og ikke mindst gav de til stadighed arbejde til et betydeligt antal håndværkere og arbejdere og dermed indkomster og beskæftigelse til endnu flere håndværkere, handlende m.m. Strømmen af kejserlige indtægter og anvendelsen af disse i Rom var en vigtig forudsætning for den blomstrende storby.

En anden vigtig forudsætning var det sto-

Det romerske tempel, Pantheon, bygget af kejser Hadrian i perioden 118-125 e.Kr. Pantheon er bygget som et tempel for alle guderne og er dermed en god illustration af den religiøse tolerance i Romerriget. Bygningens højde er 43.3 m, og nøjagtigt det samme er diameteren i den store halvkugleformede kuppel. Ikke mindst konstruktionen af kuppelen er et mesterværk, som stadig kan beundres af og give anledning til undren hos den besøgende. Her er Pantheon gengivet af maleren Pannini (1691-1765).

re antal rige romere, der havde slået sig ned og forbrugte indtægterne fra deres landejendomme i hovedstaden.

Ud fra en økonomisk betragtning havde Rom et kæmpeunderskud på handelsbalancen med omverdenen. Byen producerede kun i ringe grad håndværksprodukter, der blev solgt til omverdenen, så byens økonomiske liv var helt afhængigt af de store indkomststrømme.

På det varemæssige plan var byen afhængig af kolossale tilførsler af produkter. Man har anslået, at hver romer fortærede ca. $\frac{1}{4}$ tons korn om året (der blev brugt til grød og brød) og måske sammenlagt forbrugte et tilsvarende kvantum af vin, olivenolie (til madlavning, belysning, hygiejne), bælgrugter, grønsager, fisk, salt m.m. Leverancer i denne størrelsesorden har årligt krævet ca. 3000

mellemstore skibe fra det samlede Middelhavsområde til Roms havneby, Ostia. Her skulle produkterne omlades til mindre fartøjer, der kunne trækkes op ad Tiberen af okser og/eller mennesker, og da vejr- og vandforhold ikke var lige gunstige hele året har det været nødvendigt at opbygge en stor lagerkapacitet både i Ostia og i Rom.

En del af produkterne er selvfølgelig kommet til Rom ad landevejene fra et stort romersk opland, men til gengæld omfattede importen jo meget andet end de nævnte levnedsmidler f.eks. tekstiler, metal og metalgenstande, glas, keramik, byggematerialer i form af træ, marmor, tuf (vulkansk aske), luksusvarer som parfume, krydderier, eksotiske frugter, silke m.m. og desuden slaver.

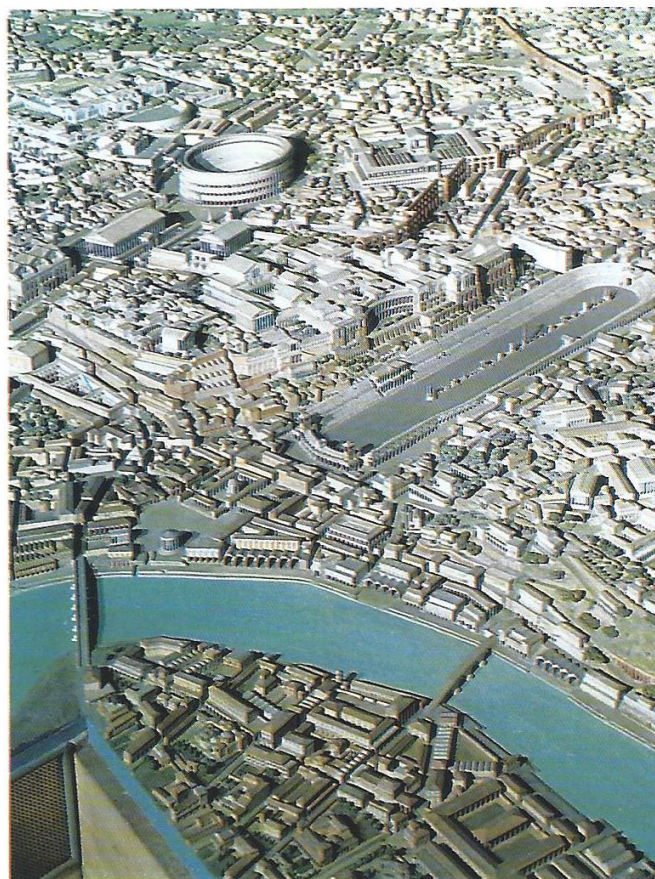
Ser man bort fra det prægtige og kejserlige centrum har Rom været særdeles tæt befolket

inden for murene. Der var forholdsvis få én-familiehuse, og de fleste boede i etageejendomme i det overbefolkede, farlige og støjforurenede storbyrum. Hør blot satiredigteren Juvenals ord om storbylivet i starten af 100-tallet e.Kr.:

»Hvem frygter vel i Præneste eller Tibur for, at deres hus skal falde sammen ... i Rom må alle huse afstives for ikke at falde. I Rom lurder faren altid. Bor man på 4. sal, hører man først råbet om vand, når 3. sal er et flammehav, og alt håb er ude. For lejen af et halvmørkt hummer i Rom kan man betale en dejlig landgård med have stor nok til at forsørge 100 vegetarianere. I Rom dør mange af mangel på søvn. Natten igennem lyder i de krogede stræder lastvognenes evige rumlen og kvægdrivernes brøl. Går man på gaden om dagen, bliver man puffet i ryggen eller får en albue i siden, hvis man da undgår at rammes af en bærestang eller bjælke eller får et læs marmor over sig. Fødderne tilsøles af mudder, og man trampes på tæerne af sømbeslåede soldaterstøvler. Om natten forulempes man af svirende rigmandssønner eller plyndres af banditter. Konstant er faren for genstande ovenfra. Tagsten og affald er hårdere skyts, så man priser sig lykkelig, hvis det kun er indeholdet af en natpotte.« (6)

Selv om byen havde både badeanstalter, tilførsel af rindende vand fra bjergene via akvædukter, kloaksystem og offentlige toiletter, så har det ikke garanteret den hygiejniske standard i de mindre pæne kvarterer eller med Juvenals ord: »Du kan kun ønske og håbe af hjertet, at damerne nøjes med at slå natpotternes vandmasser ud over hovedet på dig«.

Storbyen var iøvrigt præget af sit økonomiske liv. Ved floden var der store havnean-

Udsnit af plastisk model af kejsertidens Rom. I forgrunden Tiberen, t.h. i midten Circus Maximus (en væddeløbsbane til firspandskørsel, som var 700 m lang og ca. 225 m bred) og øverst t.v. Colosseum (det berømte amfiteater, der har en ellipseformet grundplan med sidelængder på 188 og 156 m og en ydermurshøjde på 48 m. Teatret kunne rumme 50.000 tilskuere). Mellem Colosseum og Cirkus ses Palatinerhøjen, hvor kejserne byggede deres paladser ved siden af og hævet op over Forum Romanum. Det hele ligger stadig i Roms centrum – tilgængeligt for besøgende!

læg og lagerbygninger. Rundt omkring i byen var der markedspladser. Der var særlige håndværksgader, og der var mange små tabernaer (salgsboder, udskænkingssteder m.m.) i bybilledet, ligesom byen vrimlede med gadehandlere.

Forum Romanum med tilstødende områder var stadig et centrum i romernes liv. Her foregik juridiske, økonomiske, religiøse og politiske aktiviteter fortsat side om side lige som i republikkens tid. Det var også her de offentlige kontorer lå, hvis man f.eks. skulle søge »socialhjælp«, idet udlevering af korn til

trængende borgere synes at have været et fast indslag i kejsertidens Rom.

En anden hjørnesteen i den romerske livsform var badeanstalterne. Her kom man ikke kun af fysiske og hygiejniske grunde for at få varme, kolde, lunkne bade og massage, motion, hårpleje m.m., men også for at blive underholdt og snakke, diskutere, sladre m.m. I de større badeanstalter var der afdelinger både for mænd og kvinder, og badeanstalten udgjorde derfor også et offentlig rum for kvinder, der ellers ligesom i Athen først og fremmest var henvist til deres plads i hjemmet.

En tredje hjørnesteen i den romerske livsform var sports- og kulturarenaerne. Her ar-

rangerede kejseren, fornemme romere eller bystyret offentlige forestillinger af forskellig art. Mest populære og berømte/beryggede var gladiatorkampene i Colosseum og væddeløbene på Circus Maximus.

Man kan roligt regne med, at stemningen ved sådanne arrangementer har været fuldt på højde med stemningen ved moderne italienske fodboldkampe.

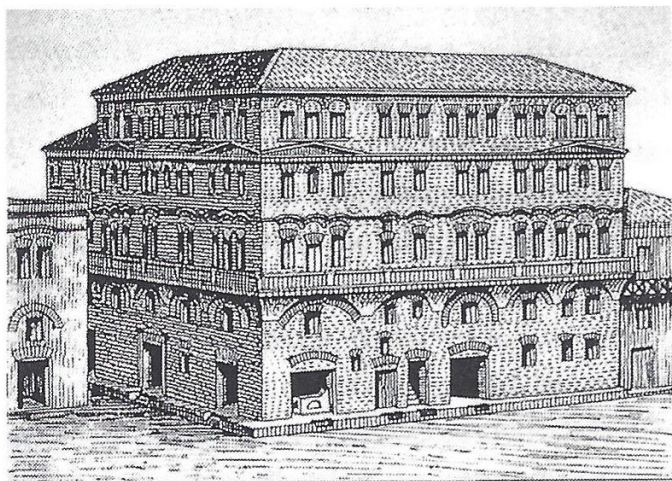
PROVINSBYEN

Selv om landbruget var hovederhvervet, så var Romerriget i afgørende grad et samfund af byer. Overalt hvor det var muligt, foretrak landbrugere at bo i byer, der derfor lige som de græske var centrum for et større opland.

Tegning af Ostia Antica set fra luften. I centrum ses byens Forum med templer, torv og offentlige bygninger og toiletter. Lidt t.v. det store teater, langs floden bl.a. lagerbygninger og uden for byen langs indfaldsvejene »begravelseshuse«. De fattiges be-

gravelsespladser var dog gemt mere ydmygt af vejen. De forbausende velbevarede rester af den udgravede by ligger kun 20 km fra Roms centrum og er derfor i dag et berømt turistmål.

Rekonstruktion af Dianas hus nær Forum i Ostia Antica. I nederste etage var der tavernaer (udsalgs- og udskænkningsteder), og det sociale liv i og omkring en sådan lokal bar i Dianas hus har givetvis mindet meget om nutidens i Middelhavsområdet. Dianas hus er stadig så velbevaret, at man som turist kan besøge dele af beboelsesetagerne. Hvordan den øverste del af huset så ud, kan man dog kun gætte på.

De romerske byer lignede i høj grad hinanden, ligesom de søgte at efterligne det store forbillede, Rom. Alle veje udefra førte til centrum. Gaderne var så vidt muligt vinkelrette på hinanden, og i skæringspunktet for hovedgaderne lå byens torv, dets forum, hvor der var rådhus og tempel for de romerske hovedguder Jupiter, Juno og Minerva. Tæt ved centrum var der forretningsgader og barer, ligesom der var badeanstalter, offentlige toiletter og et teater. Der var også andre offentlige funktioner som skole og brandstation.

De enkelte byer havde en høj grad af lokalt selvstyre og havde i øvrigt embedsmænd og politiske organer som i Rom. Lige som i Rom var det de højere sociale lag, der i praksis sad på magten, og de rigere borgere forventedes så til gengæld at gøre noget for byen – finansiere dets offentlige bygninger og kulturelle aktiviteter.

Når folk foretrak at klumpe sig sammen i byer, selv om det med datidens hygiejniske stade og ikke mindst risikoen for smitsomme sygdomme ville have været sundere for dem

at bo på landet, så skyldtes det formentlig oprindeligt et ønske om sikkerhed og socialt fællesskab, men i Romerriget var der også tale om et valg af livsstil. Byen repræsenterede civilisationen og gav de bedste muligheder for komfort og kulturelle oplevelser. Lige som senere i historien havde mange den opfattelse, at det var i byen, det foregik, og at byen repræsenterede fremskridtet og det moderne. Også uden for det oprindelige italienske område blev indbyggerne »civiliserede«, d.v.s. de opbyggede byer efter romersk mønster.

Udover store garnisonsbyer langs grænsen – f.eks. Aachen, Trier, Augsburg, Wien, Budapest m.m. – var der også store »romerske byer« i Sydfrankrig, Spanien og Nordafrika.

Middelhavet og de store floder udgjorde vigtige kommunikationsveje i det romerske kæmperige, men derudover var byerne forbundet af et omfattende og veludbygget vejnet, så det efter datidens forhold var både nemt og sikkert at rejse rundt i riget og ikke mindst rejse til Rom (idet »alle veje førte til Rom«).

Romerrigets sammenbrud

Det romerske kejserdømme havde været i ca. 500 år, da den mindreårige kejser med det symbolske navn Romulus Augustus blev afsat af en germansk høvding i år 476.

Forud var gået en lang periode med voksende problemer i form af både ydre trusler og indre opløsning, og to gange tidligere i 400-tallet var Rom blevet erobret og plyndret af germanske stammer – sidste gang af vandalerne i 455.

Det mægtige Romerriges sammenbrud har længe optaget historikere, og det vrirler med forskellige forklaringer på sammenbruddet.

Nemtest er det at pege på de ydre forholds betydning. Verden var blevet en anden